

ΟΤΑΝ ΓΕΝΝΟΥΣΑΝ ΤΑ ΠΡΟΒΑΤΑ

Αγαπητέ μου Μιχάλη,

Και στο αφήγημα αυτό θα πάμε στο χωριό μου, στη μακρινή εκείνη εποχή της δεκαετίας του 1930, τότε που στη ζωή μας δέσποζαν τα άλογα, (τ' αληθινά κι όχι αυτά που καβαλάμε σήμερα), τα βόδια, το χωράφι, ο θέρος, το αλώνι, ο νερόμυλος, αλλά και τα πρόβατα; αυτά τα υπέροχα ζωντανά, που θα τα δούμε από κοντά στη συνέχεια, και που ήταν, μαζί με τις κότες και το γουρούνι, που σφάζαμε τα Χριστούγεννα, βασικά στοιχεία της οικογενειακής οικονομίας την εποχή εκείνη, την προπολεμική, που φαντάζει τόσο μακρινή λες και πέρασαν αιώνες από τότε!

Θα προσπαθήσω να ξαναζωντανέψω τη ζωή ενός μικρού χωριού, με επίκεντρο τα πρόβατα, τα γλυκύτατα και αθώα αυτά ζωάκια που στήριζαν τη ζωή του ανθρώπου χιλιάδες χρόνια —άσε που... έσωσαν, με το πλούσιο μαλλί τους και τη ζωή του Οδυσσέα που ήθελε να τονε... φάει ζωντανό, μαζί με τους συντρόφους του, εκείνος ο μονόφθαλμος αγριάνθρωπος, ο Κύκλωπας! Πιο πολύ, όμως, θα σταθώ στις προβατίνες, που με τόση ανυπομονησία και λαχτάρα περιμέναμε, εμείς τα πιτσιρίκια, τα γεννητούρια τους, εκεί κατά τα Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά, με τη γιορτινή ατμόσφαιρα του χωριού (πόσο γιορτινή ήταν τότε η ζωή μας σηκώνει πολύ κουβέντα) να εμπλουτίζεται με τα βελάσματα των νεογέννητων αρνιών —τι υπέροχες, τι θείες μουσικές, αλήθεια!— ιδιαίτερα τα βράδια, όταν γύριζαν οι μάνες από τη βοσκή κι έσμιγαν με τα μωρά τους.

Κάπως έτσι κυλούσε η ζωή μας στο χωριό, «μια φορά κι έναν καιρό», που λέει και το παραμύθι, τότε που το όργωμα γινόταν με το ξυλάλετρο και τα υποξύγια, ο θερισμός με το δρεπάνι, το αλώνισμα με τη ντουκάνη και με τον άνθρωπο στην ίδια σχεδόν μοίρα με τα ζώα, να καταβάλουν τον ίδιο απάνθρωπο μόχθο και ιδρώτα, τις πιο πολλές φορές χωρίς αντίκρισμα... Κι όλα τα παραπάνω ίδια κι απαράλλαχτα από την αρχαιότητα, με ελάχιστες βελτιώσεις, μέχρι τον πόλεμο και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Ζωντανό και αμάχητο τεκμήριο της από αιώνων αυτής στασιμότητας, το ποτάμι, ο Πηνειός μας, που τα νερά του κυλούσαν δίπλα στα χωράφια μας, με τα σπαρτά μας πολλές φορές να ξεραίνονται από τη δίψα κι εμείς να μην έχουμε αντλίες για να τα ποτίσουμε! Και να κάνουμε λιτανείες για να βρέξει το φθινόπωρο να σπείρουμε αλλά και να μη... βρέξει το Μάη και μας τα ξαπλώσει κάτω και σαπίσουν...

Και τότε ήταν που ξαφνικά, σ' αυτήν την άχαρη και μίζερη ζωή, που την «μιαν μονότονην ημέρα άλλη μονότονη κι απαράλλαχτη ακολουθούσε», κάτι, επιτέλους, συνέβη στο χωριό κι έδωσε ένα καινούργιο, χαρούμενο περιεχόμενο στη ζωή μας. Κι αυτό δεν ήταν άλλο από ένα ταπεινό χειροκίνητο γραμμόφωνο, μ' εκείνο το τεράστιο χωνί, που έφερε πρώτος στο χωριό ένα γεροδεμένο κι όμορφο παλικάρι, ο ξαδερφός μου ο Γιώργος, γιος του Μπάρμπα-Ποτούλα (αδελφού του πατέρα μου), που ήταν άρχοντας και ο πρώτος τη τάξι στο χωριό.

Κι ένα από τα πρώτα ακούσματα που μας χάρισε ο Γιώργος (και που μας δίνει ανάγλυφα την ταυτότητα της εποχής, με τη μισή Ελλάδα στην Αμερική, για λόγους επιβίωσης και

την άλλη μισή εδώ κι όλοι μαζί να ζουν με τον καημό της ξενιτιάς), ήταν το:

Μη με στέλνεις μάνα στην Αμερική

Θε να μαραζώσω να πεθάνω εκεί...

και δώστου να κουρδίζει ο Γιώργος το γραμμόφωνο, μαζί και την έπαρσή του, και να βάζει το δίσκο ξανά και ξανά, να τον ακούει όλο το χωριό (25-30 σπίτια όλα κι όλα), καθώς έβαζε το γραμμόφωνο στο μπαλκόνι του που «έβλεπε» στην πλατεία του χωριού. Κι έτσι η μικρή μας κοινωνία διασκέδαζε και ταυτόχρονα έκανε κι ο Γιώργος το κομμάτι του, ομορφονιός, γυναικάς και πολύφερνος γαμπρός καθώς ήταν.

Κι η κοπελιά, που η μάνα της ήθελε σώνει και καλά να την παντρέψει στην Αμερική, να φύγει από τη μιζέρια και να χορτάσει ψωμί, να σκούζει γοερά:

Αγαπώ το Γιώργο, πώς να σου το πω,

Όμορφο, λεβέντη και μοναχογιό!

και δώστου να κορδώνεται ο Γιώργος ψηλά στο μπαλκόνι, καθώς ταύτιζε τον εαυτό του με τον Γιώργο του τραγουδιού!

Κι από την άλλη, η όμορφη, όπως τη φανταζόμασταν, χωριατοπούλα, σαν τα «κρύα τα νερά», να προσπαθεί απεγνωσμένα να μεταπείσει τη μάνα της:

Μ' έχει φιλημένη μες στις ρεματιές

και αγκαλιασμένη κάτω απ' τις ιτιές!

Δηλαδή είχε συμβεί και το «ανεπανόρθωτο», (που έλεγε κι ο Γιώργος Κωνσταντίνου σ' εκείνο το φιλμ με τη Βουγιουκλάκη) και μάλιστα στην ακροποταμιά, ρομαντικά, κάτω απ' τις ιτιές! Ωρέ μάνα μου...

Μ' αυτά και μ' αυτά κι ώσπου ν' αποκτήσουν και τα κα-

φενεία τα γραμμόφωνά τους, ο Γιώργος, περήφανος για το απόκτημά του, μας διασκέδαζε για τα καλά με το δικό του. Και μαζί μ' αυτόν καμάρωνε, με το δίκιο του, κι ο πατέρας του, ο Μπάρμπα-Ποτούλας, με το γυριστό μουστάκι, το φεσάκι και τα σαλβάρια του, απομεινάρια της τουρκοκρατίας: «Η θ' κός μ' η Γιώργους αρέ, πρώτους κι καλίτερους στου χουριό, ποιος μπορεί να τουνι φτασ'». Για το Μπάρμπα-Ποτούλα όλοι στο χωριό ήταν «ψόφιες ψείρες» μπροστά στον Γιώργο του...

Όμως εγώ, φίλε Μιχάλη, γι' αλλού ξεκίνησα. Τις προβατίνες είχα στο νου μου, όταν αποφάσισα να σου γράψω αυτό μου το γράμμα, αλλά με παρέσυρε ο ξάδελφός μου ο Γιώργος με το γραμμόφωνο κι η χωριατοπούλα του δίσκου, που δεν ήθελε η καημενούλα να πάει στην Αμερική, κι έκλαιγε γοερά κι απελπισμένα, προτιμώντας:

Ελιά, ψωμί, κρεμμύδι κι εκείνον π' αγαπώ!

Κι ο Γιώργος μας, αγκαλιά με το γραμμόφωνο στο μπαλκόνι του, να καμαρώνει σαν... γύφτικο σκεπάρνι, που έλεγε κι ο παλιός καλός μου φίλος ο Γιάννης ο Σταυρόπουλος, από τη Σκάλα Λακωνίας. (Ο Γιάννης, φύση λογοτεχνική, συνόδευε, τω καιρώ εκείνω, τον γέρο Σικιελιανό στους περιπάτους του, φιλοσοφώντας επί παντός του επιστητού! Πατριώτης του Νικηφόρου Βρεττάκου, με τον οποίο κάναμε αξέχαστες φιλολογικές βραδιές τη δεκαετία του 1950, στης Κορίνας (αδελφής του Αττίκ) στο Φάληρο και στο «Μεθυσμένο Καράβι» στην Πλάκα. Στην παρέα μας με τον Νικηφόρο, μεταξύ των άλλων, η Βάσω Κατράκη, ο Τάσος Βουρνάς, κι ο Κούλης ο Ζαμπαθάς, που την εποχή εκείνη ('51-'52) «φιλοξενούσε» στο σπίτι του τον Μπελογιάννη, όπως

αργότερα μάθαμε. Τον Νικηφόρο είχα την τιμή να τον φιλοξενήσω κι εγώ στο εργένικό μου, κάτι μεσημέρια για τη siesta του.

ΤΑ ΠΡΟΒΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ...«ΠΗΔΗΜΑ»

Καιρός όμως ν' αφήσουμε ήσυχο τον Γιώργο εκεί που τώρα... αναπαύεται χωρίς το γραμμόφωνό του (που του το άρπαξε, δυστυχώς, ένας Γερμανός κραδαίνοντας το πιστόλι του) για να δούμε τις έγνοιες και τις φροντίδες του πατέρα μου του Μπάρμπα-Λια, αρχιτσέλιγκα και μερακλή σε όλα και πιο πολύ με τα «ξωντανά», όπως έλεγε, δηλαδή το κοπάδι του. Πρώτο, λοιπόν, και βασικό μέλημα να βρει τον κατάλληλο τσοπάνο που να προσέχει την υγεία του κοπαδιού και τη βοσκή του. Οι συμφωνίες με τον τσοπάνο, πάντοτε προφορικές, κλείνονταν για ένα εξάμηνο, από τον Αγίου Γεωργίου, την άνοιξη, μέχρι τον Αγίου Δημητρίου, το φθινόπωρο, έθιμο που τηρούνταν απαρέγκλιτα από τα παλιά τα χρόνια. Αν έβγαινε καλός ο βοσκός η συμφωνία ανανεωνόταν, πάλι για έξι μήνες, από τον ένα Άγιο στον άλλον, πάντα. Την άνοιξη έπρεπε να γίνει το κούρεμα του κοπαδιού, με το ψαλίδι, για «να πάρουν αέρα τα σφαχτά», όπως έλεγε, και αρχές του καλοκαιριού η πιο σπουδαία δουλειά, ο μαρκάλος. Και τη λέω σπουδαία γιατί το «σμίξιμο», το μαρκάλισμα όπως το λέγαμε, των κριαριών με τις προβατίνες, έπρεπε ν' αρχίσει ει δυνατόν ταυτόχρονα και να τελειώσει γρήγορα, σε μια-δυο βδομάδες, κι αυτό για να γεννήσουν οι προβατίνες μαζικά προκειμένου να πάνε και τ' αρνιά —τα δύστυχα!— όλα μαζί στο... χασάπη! Και για να γίνει αυτό

το γρήγορο... πήδημα, όπως το λέμε τώρα, και δη στα.. όρθια!, έπειτα ν' ανοίξει η όρεξη των «ενδιαφερομένων». Γι' αυτό και ταϊζαμε το κοπάδι με πίτουρα και αλάτι κάτω στο ποτάμι, στην «πουτσιόνα», (μην πάει ο νους σας στο πονηρό, η λέξη προέρχεται από την ποτισιώνα) με αποτέλεσμα να πίνουν τα ζωντανά νεράκι μετά το φαγητό τους και για ν' ανοίγει η όρεξη τους για βοσκή, αλλά και για το άλλο που λέγαμε παραπάνω, να μην το επαναλάβω τώρα και... ντρέπομαι! Έτσι εκεί, κατά τα μέσα Δεκέμβρη, αρχές Γενάρη, οι προβατίνες άρχιζαν να γεννούν ραγδαία, η μια μετά την άλλη, κι ένα ξέφρενο για μας πανηγύρι, που κρατούσε 3-4 μήνες άναβε για τα καλά. Τα απογεύματα τρέχαμε σαν τρελοί στο κοπάδι για να κουβαλήσουμε στα χέρια τα νεογέννητα, που δεν μπορούσαν ακόμα να στηριχθούν στα πόδια τους, με τις μάνες τους να τρέχουν ξωπίσω μας βελάζοντας κι αγωνιώντας για τα μωρά τους. Εγώ, ακολουθώντας κατά πόδας τον πατέρα μου, είχα μπει για τα καλά στην «τσοπανική». Είχα, μεταξύ των άλλων, αναπτύξει στο έπακρο το ταλέντο να βοηθώ τις μάνες που γύριζαν το βράδυ στο μαντρί, αλαλάζοντας από τα βελάσματα, να βρουν και να βυζάξουν τα παιδιά τους. Και μη νομίσεις, αγαπητέ Μιχάλη, ότι ήταν και τόσο εύκολο, έτσι καθώς «είχε χάσει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα», να ξεχωρίσεις σε ποια προβατίνα ανήκε το καθένα από τα εκατό, περίπου, αρνάκια που έψαχναν για τη μάνα τους, βελάζοντας κι αυτά, ψόφια καθώς ήταν από την πείνα κλεισμένα όλη μέρα στο μαντρί.

Προβλήματα όμως είχαμε και με τα αρνάκια που τύχαινε να χάσουν τη μάνα τους στη γέννα κι έπειτα να βυζάξουν από άλλες προβατίνες, τις οποίες κρατούσαμε σφιχτά για λί-

γες μέρες ώσπου να συνηθίσουν τη μυρωδιά του ορφανού! Γάλα όμως και μάλιστα πρωτόγαλα, «κουλιάστρα» το λέγαμε, παχύρρευστο και πεντανόστιμο, περίσσευε και για μας, όταν τα αρνάκια ήταν μικρά. Τότε οι τριψάνες στη γαβάθα έδιναν κι έπαιρναν. Τα κουτάλια άναβαν για τα καλά καθώς τρώγαμε όλα μαζί τα πρώτα έξι αδέλφια. Γάλα όμως πίναμε κατ' ευθείαν και από τη ρόγα της προβατίνας που μας άρμεγε ο τσοπάνος φρέσκο-φρέσκο, από το βυζί στο στόμα. Κάτι που για μας τα πιτσιρίκια ήταν σκέτη απόλαυση, αλλά κι εκείνος το διασκέδαζε καθώς, στο τέλος, μας έλουζε με το γάλα και γελούσε μαζί μας...

Όμως εκεί, κατά τον Απρίλη, τα αρνάκια προς μεγάλη θλίψη και απογοήτευσή μας, έπαιρναν το δρόμο για το χασάπη και το παραμύθι τελείωνε άδοξα. Τότε ήταν που άρχιζε συστηματικά το άρμεγμα κι ήταν η σειρά της μητέρας μας, της Κυραλένης, να πήξει τα τυριά, τα βούτυρα και να γευτούμε τις υπέροχες τυρόπιτες και τις γάλατόπιτές της.

Τελειώνοντας, αγαπητέ μου Μιχάλη, θέλω να πιστεύω ότι, παρά το ότι τα ξέρεις, από πρώτο χέρι, πρέπει να διάβασες με ενδιαφέρον πώς ήταν η ζωή μας στο δικό μου το χωριό... «όταν γεννούσαν τα πρόβατα», την προϊστορική εκείνη εποχή, προπολεμική ήθελα να πω. Υποπτεύομαι όμως ότι σου μένει η απορία, πώς «έριξα πέτρα» στην «τσοπανική» (κι εδώ πρέπει να προσθέσω ότι και στις άλλες αγροτικές δουλειές ήμουν —κατά την ομολογία του πατέρα μου— πρώτος και καλύτερος) και βρέθηκα στην Αθήνα και στην Εθνική Τράπεζα. Έτσι, γι' αλλη μια φορά, μου δίνεται η ευκαιρία να εκφράσω την απέραντη ευγνωμοσύνη μου στο θείο Γιώργο, αδελφό της μητέρας μου, που με περιμάζεψε,

μετά το δημοτικό, να συνεχίσω τις σπουδές μου στον Βόλο, διακόπτοντας την... αγροτική μου καριέρα και τον πατέρα μου που, μ' ένα κάρο καλαμπόκι που πούλησε στο παζάρι στο Κισερλί (Συκούριο), μ' έστειλε στην Ανωτάτη Εμπορική στην Αθήνα, όπως εν πάσῃ λεπτομερείᾳ θα τα δούμε στη συνέχεια των αφηγήσεών μου.

*Φιλικότατα
Αντώνης*

Με τον Μπαζιπαλιά και την Κυραλένη μπροστά στο αρχοντικό μας στα Τέμπη.
Από αριστερά: Ο Γιώργος (κτηνίατρος) ο συγγραφέας!, ο Γιάννης (γεωπόνος) και ο Αλέκος (κτηματίας). Καθιστοί: ο Παύλος με τον Πέτρο, μηχανολόγος και ηλεκτρολόγος